

Wstęp

Zmiany, jakie niosą ze sobą nowe technologie, są w wymiarze społecznym trudne do uchwycenia. Dynamika tych zmian jest tak duża i wielowymiarowa, że jesteśmy w stanie wybrać jedynie kilka płaszczyzn tych nurtów i natychmiast po charakterystyce tych procesów uznać, że nie są one już aktualne. Człowiek nieustannie się uczy, a tempo przyswajania nie jest jednakowe — zależy od bardzo wielu czynników. Nowoczesne technologie stają się częścią naszego życia, splatają się z nim dosłownie i w przenośni. Stąd pojawiają się refleksje na temat nowych form: życia 3.0, przemysłu 4.0 i społeczeństwa 5.0. Autonomiczni asystenci, systemy wspierające zarządzanie ludźmi czy podejmowanie decyzji, odmienny rodzaj relacji społecznych opartych na kontaktach ze sztucznymi podmiotami — wszystko to rodzi tematy badawcze dotyczące interakcji człowieka z maszyną i szeroko rozumianymi nowymi technologiami.

Niniejszy tom „Górnośląskich Studiów Socjologicznych” ma wyjątkowy charakter, gdyż gromadzi opracowania z wielu różnych dziedzin, ale wspólnym mianownikiem są właśnie nowe technologie w różnych wymiarach ich społecznego funkcjonowania. Wachlarz tych odniesień jest szeroki — od zagadnień medycznych, prawnych, kulturowych i ekonomicznych aż po sposób działania miast, uczelni wyższych i rynku pracy. Brane są pod uwagę również nowe wzory konsumpcji oraz działania określonych grup społecznych i podmiotów gospodarczych, a także kwestie wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w organizacji pracy.

Na przedłożony czytelnicze/czytelnikowi numer „Górnośląskich Studiów Socjologicznych” poświęcony problematyce nowych technologii składają się opracowania znanych autorów i specjalistów nie tylko z nauk socjologicznych, lecz także z innych obszarów, takich jak geografia społeczna, nauki o komunikacji, zarządzanie czy fizyka medyczna.

Całość otwiera wnikliwa analiza Aliny Betlej odnosząca się do problemu współczesnego wartościowania technologii w społeczeństwie hybrydowym.

W artykule zostały przywołane wybrane koncepcje teoretyczne i metodologiczne, których tematem przewodnim są efekty wpływu nowych technologii na przemiany społeczne. Wyjaśniono także kluczowe pojęcia społeczeństwa hybrydowego, scharakteryzowano wybrane trendy rozwoju nowych technologii i wskazano na główne pola ich społecznych oddziaływań.

Szymon Pilch i Adam Mrozowicki podejmują kwestię cyfryzacji polskiego społeczeństwa i gospodarki. Autorzy zwracają uwagę na rosnący udział AI w nowoczesnych procesach przemysłowych i ekonomicznych. Twierdzą oni, że zwiększająca się zależność państwa od ponadnarodowych przedsiębiorstw technologicznych (big techs), które dostarczają infrastrukturę cyfrową dla kluczowych usług publicznych, może być zagrożeniem dla suwerenności cyfrowej kraju. W tej sytuacji pojawia się pytanie: jaki związek ma cyfryzacja gospodarki i społeczeństwa z wydarzeniami polityczno-gospodarczymi w Polsce w latach 1989—2023?

Na zmiany zachodzące w ramach uczelni wyższych wskazuje z kolei Tomasz Goban-Klas, przedstawiając kierunki działań podejmowanych pod wpływem wykorzystania nowoczesnych technologii badawczych i informacyjnych. Dominującą rolę w tych procesach odgrywa cyfryzacja edukacji, która jest związana z używaniem nowych technologii w ramach uczelni, ale także w jej otoczeniu społecznym.

Kluczowym środowiskiem dla zmian są również menedżerowie. Autor kolejnego opracowania, Sławomir Banaszak, odwołuje się do koncepcji rewolucji menedżerskiej Jamesa Burnhama, a także do najnowszych ujęć w tym zakresie. Stara się dowieść, że rewolucji w zarządzaniu nowoczesnymi organizacjami gospodarczymi — mimo obaw wielu — nie będzie.

Na problemy społeczeństwa konsumpcyjnego wskazuje Felicjan Bylok, który podkreśla, że coraz powszechniejsza staje się sprzedaż dóbr poprzez nowe środki komunikacji, tj. Internet czy telefonię komórkową. Powstają liczne sklepy wirtualne, które oferują bezgraniczną możliwość wyboru, szybkość zakupów oraz wieloaspektową informację o produktach. Proces konsumpcji realizowany przez nowe środki komunikacji wpływa na zmianę wzorów i stylu życia. Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie badawcze: w jakim stopniu technologie informatyczne wpływają na zmiany w konsumpcji? Oznacza to, że istnieje korelacja między nowoczesnymi środkami komunikacji a konsumpcją.

Wykorzystywanie nowych technologii ma wpływ nie tylko na procesy komunikacji, zarządzania czy konsumpcji — widoczne jest także w regułach rynku pracy, o którym wspomina Rafał Muster. Dokonuje on analizy zmian populacji bezrobotnych na polskim rynku pracy w latach 2000—2020, ze szczególnym uwzględnieniem osób po 50. roku życia. Zasadne wydaje się zatem twierdzenie, że znajdują się one w niekorzystnej sytuacji na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy. Ci bezrobotni przegrywają w rywalizacji o wolne miejsca pracy z ludźmi młodszyymi, lepiej przystosowanymi do szybkich zmian na rynku pracy. Stanowią oni grupę „wykluczonych” z możliwości zatrudnienia jej członków.

Mając na uwadze rozwój nowych technologii, warto wziąć pod uwagę także aspekty prawne, które w wielu punktach są nieuregulowane i mogą stanowić przeszkody dla dalszego postępu. Skupił się na tym Jarosław Kinal, odnosząc się

do zagadnień związanych z prawem autorskim i jego adaptacją do nowoczesnych technologii, szczególnie w procesie twórczym. Autor analizuje prawo autorskie z perspektywy historycznej, jego wpływ na kreatywność i innowacje, a także na rozwój gospodarczy. Koncentruje się przede wszystkim na wyzwaniach, jakie stawia przed prawem autorskim rozwój AI, w tym na kwestiach autorstwa i własności intelektualnej. Warto zatem postawić sobie pytanie: czy AI może być uznana za twórcę, czy też autorstwo należy przypisać osobie, która programuje lub kieruje procesem twórczym AI?

Koncepcja przemysłu 4.0 rozpała wyobraźnię nie tylko środowisk biznesowych, lecz także podmiotów zajmujących się rozwojem lokalnym i regionalnym. W swoim artykule Marcin Baron, Krzysztof Gwosdz i Agnieszka Sabala-Gwosdz odnoszą się do gospodarczych, przestrzennych i społecznych uwarunkowań rozwoju przemysłu 4.0 w jednym z najbardziej uprzemysłowionych regionów Europy. Wykazują oni, że procesy z tym związane mogą być bardzo zróżnicowane w wewnętrznym układzie regionalnym i że przebiegają one ze znacznym udziałem AI. Prowadzi to do robotyzacji i w konsekwencji do tworzenia robotów autonomicznych. Udział AI w nowoczesnych procesach przemysłowych stale rośnie.

Ciekawym przykładem przemian zachodzących w społeczeństwie 5.0 jest transformacja miast poprzemysłowych, co jako problem badawczy zostało podjęte przez Sławomirę Kamińską-Berezowską i Nicole Horákovą. Obiekty architektury industrialnej na zrewitalizowanych terenach Katowic i Ostrawy autorki postrzegają w kontekście idei rozwoju miast kreatywnych. Zrewitalizowane budynki przemysłowe zyskują nowe funkcje i są przez to na nowo społecznie postrzegane i waloryzowane. Stara industrialna infrastruktura może być materialnym nośnikiem znaczeń definiowanych przez szeroko rozumianą kulturę i dziedzictwo kulturowe industrializmu.

Z kolei na praktyczne wymiary funkcjonowania nowych technologii wskazuje w swoim artykule Mirosław Skorek. Jego rozważania dotyczą procesu budowania i wprowadzenia rozwiązań IT w służbach Państwowej Straży Pożarnej. Autor zwraca uwagę na zasadniczą rolę wiedzy jako czynnika wspomagającego innowacje. Podkreśla ponadto znaczenie praktyków zarządzania i zasad działalności w PSP, łącząc te doświadczenia z teoriami zarządzania ludźmi i zmianą w organizacji.

Nowoczesne technologie są bardzo pomocnymi narzędziami poprawiającymi dobrostan człowieka i zmieniają rzeczywistość wokół niego w różnych wymiarach. Nic nie działałoby się jednak bez wybitnych jednostek. Tom zamyka artykuł Zbigniewa Nawrata — zaprzyjaźnionego z Instytutem Socjologii fizyka medycznego, dyrektora Fundacji Rozwoju Kardiologii im. prof. Zbigniewa Religi. Rozwój nowych technologii jest bodaj najbardziej zauważalny w różnych dziedzinach medycyny. Zbigniew Nawrat, przedstawiając sylwetkę pioniera rozwoju kardiologii, profesora Zbigniewa Religi, w swoim artykule podkreśla jego duży wpływ na innowacyjne podejście do kardiologii. Opracowanie zawiera analizę zarówno sukcesów naukowych, jak i wielu trudności czy porażek, których autor doświadczał jako członek zespołu. Funkcjonowanie Instytutu Protez Serca czy Sieci Centrów Doskonałości BioMedTech Silesia ma także swój wymiar współpracy

w zespołach multidyscyplinarnych, co świadczy o fundamentalnej roli integracji specjalistów i łączenia ich wiedzy.

Oddając w ręce czytelniczek/czytelników numer „Górnośląskich Studiów Socjologicznych”, wyrażam przekonanie, że łączy on aktualne refleksje z wielu interesujących obszarów, napisane przez uznanych specjalistów z różnych dziedzin. Stworzyły one inspirującą przestrzeń do podjęcia rozważań nad społecznymi, kulturowymi i gospodarczymi aspektami transformacji technologicznej. Publikacja ta otwiera pole do dalszej debaty naukowej, skłaniając do przemyśleń nad relacją między technologią a społeczeństwem. Zawarte w niej analizy ukazują różnorodne perspektywy, które mogą stać się punktem wyjścia dla przyszłych badań nad cyfryzacją, robotyzacją i zmieniającymi się wzorcami konsumpcji. Tom ten z pewnością zainspiruje do kolejnych badań i dialogu między naukowcami różnych specjalizacji, co może prowadzić do powstania nowych, interdyscyplinarnych projektów. Otwiera to możliwości dalszego eksplorowania wyzwań, jakie niesie ze sobą współczesna transformacja technologiczna.

Małgorzata Suchacka

 <https://orcid.org/0000-0002-3769-5892>